
Nåden i Gamla testamentet

Tidigare i år har SEA uppmärksammat den komplicerade frågan om krig och dödande i Gamla testamentet. Bland annat har vi producerat en rad korta undervisningsfilmer på temat krigen i Gamla testamentet som finns tillgängliga på vår youtube-kanal StudioSEA. I denna artikel vänder SEA:s generalsekreterare Olof Edsinger på perspektivet, för att i stället fokusera på nåden i Gamla testamentet. Även detta, visar det sig, är ett centralt tema i den Bibel som Jesus läste.

Det finns många karikatyrer och förhastade slutsatser i fråga om Gamla testamentet – den Bibel som Jesus läste. En av dessa är att Gamla testamentet bara innehåller lag och krav, medan Nya testamentet kommer med ett budskap om Guds nåd.

En närmare granskning av de bibliska texterna visar dock att detta inte är någon rättvisande bild. I Psaltaren kan vi gång på gång läsa att författarna prisar Guds nåd. ”Tacka Herren, ty han är god, ty hans nåd varar i evighet” (Ps 118:1). Även Herren själv presenterar sig på detta sätt:

Herren! Herren! – en Gud, barmhärtig och nådig, sen till vrede och stor i nåd och sanning, som bevarar nåd mot tusenden och förlåter överträdelse, synd och skuld, men som inte låter någon bli ostraffad utan låter straffet för fädernas missgärning drabba barnen och barnbarnen, ja, tredje och fjärde släktledet (2 Mos 34:6–7).

Nåden är alltså en central del av Gamla testamentets budskap. Särskilt starkt förknippad är den med Herrens förbundstrohet mot Israel. Gång på gång blir vi påmind om att Gud har valt ut detta folk av nåd – alltså utan att de själva har förtjänat det – och att han visar dem sin välvilja som en konsekvens av sin egen, nådefulla karaktär. Följaktligen är det bara när israeliterna själva vänder sin Herre ryggen som han kommer emot dem med nådens motsats – nämligen sin vrede. I dessa situationer är det dock som psalmisten uttrycker det: ”ett ögonblick varar hans vrede, hela livet hans nåd” (Ps 30:6).

HERRENS FÖRBUND MED ABRAM

En av de viktigaste texterna om Guds nåd i Gamla testamentet är den som skildrar Herrens förbund med Abraham – eller Abram som han hette på den tiden. I Första Mosebokens femtonde kapitel kan vi läsa om hur Gud kommer till Abram i en syn, och hur han säger till honom: ”Frukta inte, Abram. Jag är din sköld. Din lön skall bli mycket stor” (1 Mos 15:1). När Abram påpekar att han fortfarande är barnlös, och att han därför kommer att lämna den här världen utan arvingar, väljer Herren att förnya sitt tidigare löfte om det till synes omöjliga: ”Se upp mot himlen och räkna stjärnorna ... Så skall din avkomma bli” (1 Mos 15:5).

Därefter tar Gud initiativ till ett förbund med Abram. Han knyter an till en främreorientalisk sed som går ut på att man styckade ett antal djur i två delar, för att därefter vandra mellan de blodiga kropparna. Det budskap som förmedlades av detta var att den som trots allt valde att bryta mot förbundet skulle möta samma olycksaliga öde som hade drabbat de döda djuren. ”Hämta åt mig en treårig kviga, en treårig get, en treårig bagge, en turturduva och en ung duva”, säger Gud till Abram. Och Abram ”hämtade alla dessa åt honom och styckade dem mitt itu och lade styckena mot varandra” (1 Mos 15:9–10).

Fram till dess kan man säga att allt sker enligt regelboken. Men så händer något oväntat. ”När solen höll på att gå ner föll en tung sömn över Abram”, säger Skriften. Och lite senare: ”När solen hade gått ner och det blivit alldeles mörkt,

syntes en rykande ugn med en brinnande fackla, som for fram mellan köttstyckena. På den dagen slöt Herren ett förbund med Abram” (1 Mos 15:12, 17–18).

I stället för att följa konventionen, som sa att båda parterna skulle vandra mellan köttstyckena och vara beredda att straffas i händelse av att förbundet blev brutet, ser vi alltså att det bara är Herren som väljer att avge ett sådant löfte. Gud tar med andra ord först initiativ till förbundet, för att sedan gå i god för att det ska hållas. Gud ensam avger ett löfte om att han ska ta smällen i den händelse förbundet blir brutet.

Om vi trycker lite på *fast forward* ser vi att det är just detta som sker när vi kommer till Nya testamentet. Gud själv – nådens Gud – tar smällen för din och min synd. ”Kristus har friköpt oss från lagens förbannelse genom att för vår skull ta förbannelsen på sig.” Och vidare: ”Så skulle hedningarna genom Kristus Jesus få den välsignelse som gavs åt Abraham och vi sedan få den utlovade Anden på grund av tron” (Gal 3:13–14, Bibel 2000).

Nya testamentets budskap om Guds nåd genom Jesus Kristus har alltså sin upprinnelse redan i Bibelns första bok. Nåden är inte något nytt påfund från Guds sida, utan en grundläggande egenkap hos den Gud som har skapat oss alla – också i Gamla testamentet.

NÅDEN I ISRAELS OFFERSYSTEM

Men det finns mer att upptäcka här. Om vi vänder tillbaka till förbundet med Abram finns det nämligen en detalj som ofta förbises, och det är *vilka djur* som denne patriark uppmanades att stycka som en förberedelse för förbundet. Vi läser innantill: en kviga, en get, en bagge, en turturduva och en ung duva. Känner du igen dessa djur från någon annan del av Bibeln? Om inte kan du slå upp offerlagarna i Tredje Moseboken! Där visar det sig nämligen att just dessa djurarter fungerar som Guds föreskrivna offerdjur i Israels offersystem.

Vad innebär detta? Jo, det innebär att varje gång en israelit gick till templet för att offra, blev han påmind inte bara om sin egen synd – utan också om Guds nådesförbund med Abram. I själva kärnan av offersystemet fanns det alltså en predikan inbyggd om Herrens nåd.

Det här utmanar vårt tänkande, för ofta kan vi få bilden av Gamla testamentets offersystem som ett uttryck för något helt annat än nåd: att offren, som i så många andra religiösa traditioner, ska ses som ett sätt för israeliterna att ”blidka” Herren. Detta är dock inte någon biblisk, utan en hednisk, syn på offer. Redan i lagen slår Herren fast att offren inte i första hand var till för honom – utan för folket. Djuroffren, skulle man kunna

säga, hade en pedagogisk snarare än en juridisk funktion. ”Ty kroppens liv är i blodet”, säger Gud till Mose, ”och jag har givit er det till altaret, till att bringa försoning för era själar” (3 Mos 17:11, min kursivering).

I dessa och liknande verser bekräftar Gud visserligen att offren spelar en roll. Att offra, skulle man kunna säga, var en troshandling där man bekände sitt behov av Guds nåd och förlåtelse. Men samtidigt säger Gud att det är han som har gett offren till människan – inte människan som ger offren till Gud. Annorlunda uttryckt faller det på sin egen orimlighet att vi människor skulle kunna ge något till Gud som ”kompenserar” honom för vår egen synd. Gud har ju redan allt han behöver, och i Psaltaren talar David om att Gud inte i första hand intresserar sig för våra offer, utan för om vi i hjärtat väljer att förtrösta på honom och hans ord (se Ps 40:5–9; jfr 1 Sam 15:22).

Något som vi kan lära av Gamla testamentets offer är däremot att Guds nåd inte kan förmedlas på bekostnad av hans helighet och rättfärdighet. Precis som en check behöver ha täckning för att ha ekonomiskt värde, behöver Guds förlåtelse av våra synder ha täckning för att ha försonande värde. I praktiken kan man därför säga att de gammaltestamentliga offren ska betraktas som ett offersystem ”på krita”. Vad de byggde på var nämligen inte de djur vars liv offrades i Jerusalems tempel, för ”det är omöjligt att tjurars och bockars blod skulle kunna utplåna synder” (Hebr 10:4). I stället byggde de på det fullkomliga offer ”för alla tider” som en gång skulle offras inte av människor, utan av Herren själv (Hebr 10:12).

Även här är det alltså samma mönster som träder fram som i Guds ursprungliga förbund med Abram: Som människor har vi ingenting av värde att komma med till Gud, men Herren själv väljer att ta straffet för din och min synd. ”Genom ett enda offer har han för alla tider gjort dem som helgas fullkomliga” (Hebr 10:14).

GUD SOM DOMARE OCH FRÄLSARE

Och än en gång: Hela detta evangelium finns förutsagt, och till stora delar inbyggt, redan i Gamla testamentets texter. Både i Gamla och Nya testamentet är Gud nådig och barmhärtig. Och lika viktigt: Både i Gamla och Nya testamentet är Gud helig och rättfärdig. Vare sig i dag eller i det gamla Israel kunde Gud se mellan fingrarna med synden.

Vad som däremot kan vara viktigt att säga är att Gud på Gamla testamentets tid var mer direkt i sina domar över synden. Flera gånger i Gamla testamentet kan vi exempelvis läsa om hur Gud låter människor drabbas av hans dom genom sådant som vatten (syndafloden), eld och svavel (Sodom och Gomorra) och även krig, sjukdom

och ormbett (Israels ökenvandring). I mötet med dessa texter är det många människor som tänker att Gud måste ha förändrat sig från denna tid, eftersom han i dag tycks vara betydligt mer nådefull än han var på Gamla testamentets tid.

Något som försvårar för denna slutsats är dock att Nya testamentet bejakar alla dessa domshandlingar som goda! Jesus själv talar om syndaflo den och Sodom och Gomorra som något att ta lärdom av även i dag (se Luk 17:26–30), och Paulus talar om de händelser som inträffade under Israels ökenvandring som en vägledning till den kristna församling (se 1 Kor 10:1–11).

Skillnaden här kan alltså inte ligga i att Gud själv skulle ha förändrat sig under resans gång. I stället handlar det om de *spelregler* som gäller för de förbund som sätter sin prägel på Bibelns olika delar.

På Gamla testamentets tid var det vanligt förekommande att domen och frälsningen gick hand i hand. I Nya testamentet, däremot, är det vanligare att Guds dom och frälsning delas upp. Vid sin första ankomst, kan man säga, var det nåden och inbjudan till Guds rike som var Jesu fokus. Men vid sin andra tillkommelse, är det i stället som domare Jesus kommer att träda fram. Eller med Hebreerbrevets ord: ”liksom det är bestämt om människan att hon en gång skall dö och sedan dömas, så blev Kristus offrad en gång för att bära många synd, och han skall en andra gång träda fram, inte för att bära synd utan för att frälsa dem som väntar på honom” (Hebr 9:27–28).

Sammantaget innebär detta att Guds nåd och barmhärtighet är precis lika närvarande i Gamla testamentet som i Nya. Däremot kan Guds agerande se lite olika ut i Bibelns olika delar – inte för att Gud själv skulle ha förändrat sig, utan för att spelreglerna i hans förbund med oss människor ser delvis olika ut.

Oavsett om vi förstår varje detalj eller inte när det gäller detta får vi sätta vår förtröstan till Skriftens egna ord, som säger: ”Jesus Kristus är den samme i går och i dag och i evighet” (Hebr 13:8).

Olof Edsinger är teolog, författare och generalsekreterare för Svenska Evangeliska Alliansen

SEA Papers är Svenska Evangeliska Alliansens (SEA) essäserie inom evangelikal teologi och etik. SEA är ett nätverk av kristna tvärs över samfundsgränserna. Vår vision är:

- att bygga ett nationellt nätverk av evangeliska/evangelikala kristna i Sverige, som tillsammans och i sina olika sammanhang utvecklar och bidrar med evangelikal teologi och tillämpar den i församlingsarbetet, i den teologiska debatten och i samhällsdebatten
- att vara en konstruktiv kraft som i öppenhet, dialog och debatt driver ett evangelikalt perspektiv
- att förmedla impulser från och kontakter med den växande världsvida evangelikala gemenskapen

SEA:s teologiska bas utgörs av Lausannedeklarationen.